2022

RUSKÁ INVAZE NA UKRAJINU

TOMÁŠ KOLAŘÍK

VÝZKUMNÁ ZPRÁVA KONGRESU

RUSKÁ INVAZE NA UKRAJINU

AUTOR: TOMÁŠ KOLAŘÍK

1. ÚVOD

Cílem výzkumné zprávy je stručné seznámení s bodem agendy. V textu budou zmíněny vojenské, ekonomické, politické a diplomatické dopady invaze na Spojené státy a celý svět. Ruská invaze na Ukrajinu je velice dynamické téma, které se mění každým dnem. Ve výzkumné zprávě budou tedy zmíněny okolnosti známé v době jejího vzniku. Z tohoto důvodu je potřeba navazujícího samostudia v době zasedání kongresu.

2. HISTORICKÉ POZADÍ KONFLIKTU

Po většinu 20. století byla Ukrajina jednou ze sovětských republik bez vlastní autonomie. To se změnilo po rozpadu východního bloku. V srpnu 1991, tedy ještě za existence SSSR byla vyhlášena samostatná Ukrajina, pro níž se v referendu vyslovilo drtivých 90,3 % obyvatel. Výsledky referenda podle jednotlivých regionů zobrazuje přiložená mapa s volebními výsledky.

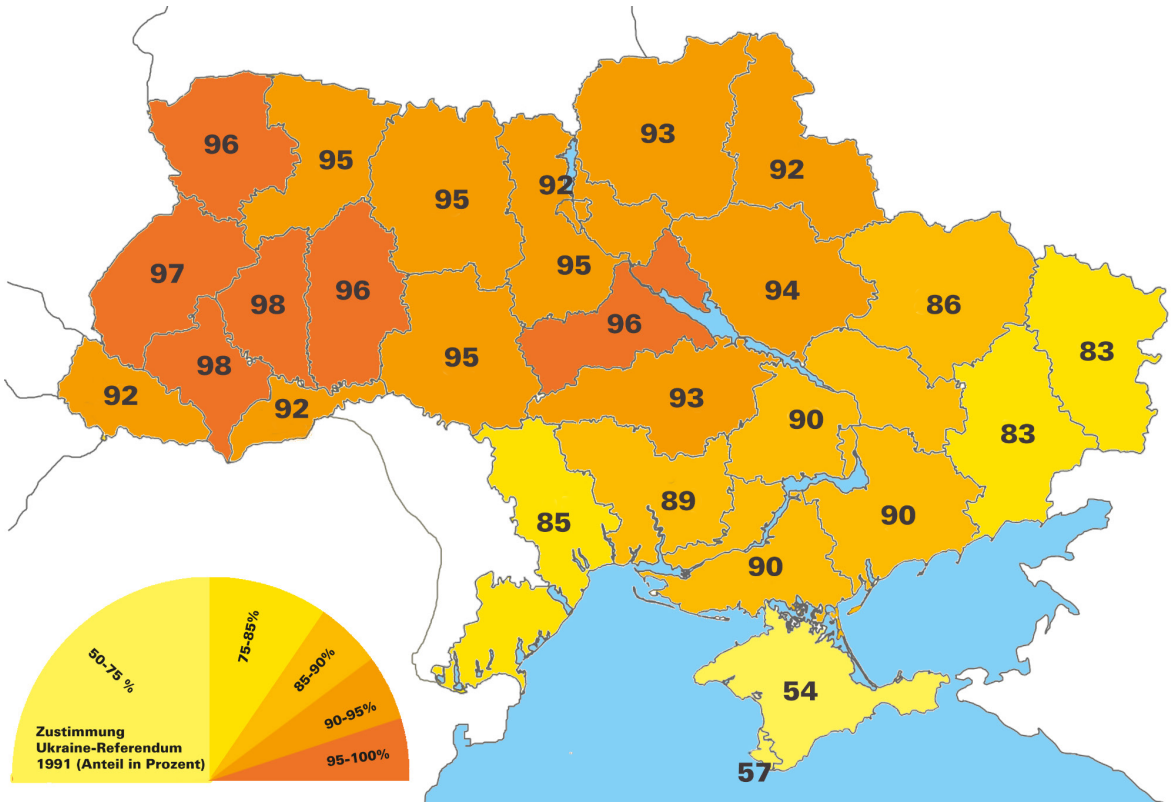

Obrázek 1: Volební mapa při hlasování v Referendu o samostatnosti Ukrajiny z roku 1991

Podoba volební mapy z roku 1991 má pro nás však vypovídající hodnotu i dnes. Je na ní totiž dobře patrné, jak velké rozdíly ve vztahu Ukrajinců k Rusku můžeme v určitých částech země zaznamenat. Západ Ukrajiny je od počátku samostatné existence proevropský, kdežto východ a především poloostrov Krym je spíše proruský. I přesto, že Ukrajina vyhlásila na Sovětském svazu nezávislost, stala se ještě koncem roku 1991 jedním ze zakládajících členů Společenství nezávislých států (SNS), tedy mezinárodní organizace, která sdružuje bývalé sovětské republiky.

Po roce 1991 tedy Ukrajina zažívá samostatnou existenci. Prvním velkým bodem zlomu, který do jisté míry předznamenal to, co se na Ukrajině dělo v posledních letech a měsících, byla tzv. Oranžová revoluce z listopadu 2004. Během Oranžové revoluce protestovali obyvatelé proti průběhu a výsledkům prezidentských voleb, které označily za vítěze prorusky orientovaného Viktora Janukovyče. Kvůli protestům se tedy volby konaly znovu. Tentokrát z nich jako vítěz vzešel proevropsky smýšlející Viktor Juščenko. Premiérkou se stala další proevropská politička Julia Tymošenková. Spolupráce dvou dříve opozičních politiků však nefungovala dobře, a tak byla Tymošenková odvolána. Zejména kvůli korupčním skandálům prudce klesala Juščenkova podpora a v následujících prezidentských volbách v roce 2010 pohořel, když získal pouze 5,45 % hlasů.

Juščenkovo neúspěšné prezidentské období a ztráta popularity jeho strany Naše Ukrajina vyústila ve vítězství Viktora Janukovyče ve volbách[1]. Ani Janukovyč se však netěšil velké popularitě a nedokázal zemi sjednotit. Rostoucí protesty vyeskalovaly na podzim 2013, kdy Janukovyč odmítl podepsat asociační dohodu s EU a přerušil tak slibný postup Ukrajiny směrem do evropských struktur. V Kyjevě a následně i v dalších městech vypukly protesty a demonstrace. Symbolem protestů se stalo kyjevské náměstí Majdan, podle kterého se sérii demonstrací v roce 2013 a 2014 začalo říkat Euromajdan. Násilné střety si na obou názorových stranách vybraly i ztráty na životech. V únoru 2014 však prezident Janukovyč utekl do ruského exilu a vlády na Ukrajině se chopila parlamentem zvolená prozatímní vláda. V roce 2014 se také Ukrajina na protest přestala angažovat ve Společenství nezávislých států.

Se situací v Kyjevě a na většině území Ukrajiny však nesouhlasili prorusky orientovaní obyvatelé poloostrova Krym, kde naopak vypukly proruské demonstrace. Střety vedly až k odtržení Krymu a nabytí autonomie. Později však na Krymu obyvatelé v referendu rozhodli o připojení k Rusku. Na poloostrově Krym však kromě prorusky smýšlejících obyvatel žila také menšina Krymských Tatarů, kteří připojení poloostrova k Rusku zásadně odmítali, a kteří se stali cílem ruských represálií na dobytém území[2]. Na Krym vtrhly ruské jednotky, které začaly dostávat násilně strategický poloostrov pod svou nadvládu[3].

Ještě v květnu 2014 se na Ukrajině uspořádaly prezidentské volby, které vyhrál Petro Porošenko, jeden z nejdůležitějších lidí okolo Euromajdanu. V roce 2019 ho však v dalších volbách porazil bývalý herec Volodymyr Zelenskyj. Již před ruskou invazí usilovala Ukrajina o začlenění do evropských struktur. Například v roce 2017 byla uzavřena dohoda o přidružení s EU.[4] Avšak Ukrajina narážela na celou řadu překážek. Mezi ty nejzásadnější můžeme uvést například značnou míru korupce ve státním aparátu nebo nesplnění ekonomických podmínek pro vstup do unie.

Kromě Krymu se začalo válčit také na východě Ukrajiny v Luhansku a Doněcku. Proruští separatisté podporováni z Kremlu zde bojovali proti ukrajinské armádě. Právě tento konflikt je počátkem dnešní invaze a současná válka by se dala označit za přímé pokračování války na Donbase. Obě strany konfliktu se od roku 2014 navzájem osočují z válečných zločinů. Součástí války je například i incident ze 17. 7. 2014, kdy bylo nad východní Ukrajinou sestřeleno ruskou raketou civilní letadlo, na jehož palubě zahynulo 298 lidí[5]. 21. února 2022 však Rusko přitvrdilo a uznalo nezávislost Doněcké lidové republiky a Luhanské lidové republiky.

Od roku 2014 obviňuje Rusko ukrajinskou vládu z toho, že na východě provádí genocidu ruských obyvatel. Koncem roku 2021 začal Vladimir Putin soustřeďovat armádu u hranice s Ukrajinou.

Veškerý výše nastíněný vývoj vyústil v únoru 2022. Nejprve 21. února vnikla ruská armáda do oblasti vyhlášené Doněcké lidové republiky a Luhanské lidové republiky. A o tři dny později začala vojska Ruské federace postupovat i na další území Ukrajiny, kde začal boj o strategické cíle a velká města.

Ukrajině se dostalo okamžité podpory a pomoci ze strany západu. Státy NATO včetně USA začaly Ukrajině posílat humanitární pomoc a na Rusko uvalily velice tvrdé sankce, které Rusko odstřihli od moderních výdobytků a uvalily jej do mezinárodní izolace. Kromě států se do sankcí zapojili také americké soukromé společnosti, které odstřihli miliony běžných Rusů od svých produktů. Například můžeme jmenovat firmy Apple, McDonald's, Ford nebo Harley-Davidson[6].

3. FUNGOVÁNÍ USA V RÁMCI NATO

I přes upadající zájem Spojených států o Evropu, který je možné v posledních letech sledovat, fungovalo i před ruskou invazí na Ukrajinu celkem šest posádek americké armády na území Evropy. Konkrétně se jednalo o Belgii, Itálii a čtyři posádky v Německu[7]. V případě Německa, kde za běžného stavu figurovalo téměř 40 000 vojáků se jedná o druhou největší americkou posádku mimo hranice USA[8]. Kromě toho také spousta států v Evropě jedná se Spojenými státy o vybudování nebo modernizaci technického zázemí, které by armáda Spojených států mohla využívat. Jako příklad z posledních let můžeme uvést návrhy na postavení vojenského radaru v Brdech na území České republiky nebo v poslední době nejaktuálnější dohodu mezi USA a Slovenskem o používání dvou slovenských letišť Kuchyňa a Sliač, na jejichž modernizaci poskytnou Spojené státy přes 100 milionů dolarů[9].

Nutné je také podotknout, že přístup amerického prezidenta k NATO neovlivňuje jen jeho stranická příslušnost, ale také mezinárodní dění během jeho prezidentského období. Rozdíly v přístupu k NATO posledních tří nebo i čtyř amerických prezidentů jsou bezesporu dány i mezinárodní situací během jejich administrativy. Jako příklad si můžeme uvést poslední čtyři prezidenty USA. Největším kritikem NATO z této čtveřice je Donald Trump, který vládl v letech, které pro NATO znamenaly relativní klid. Všichni ostatní prezidenti, kteří se k alianci staví mnohem vstřícněji si prošli nějakou krizí, během níž se důležitost paktu projevila.

3.1 PŘÍSTUP PREZIDENTŮ USA K NATO

George Bush se potýkal s bojem proti terorismu a zahájil dvě války. V roce 2001 spolu se spojenci z NATO zahájil invazi do Afghánistánu a v roce 2003 zase začali bojovat američtí vojáci v Iráku. Z hlediska dnešní optiky je také zajímavé, že George Bush projevil v roce 2008 snahu o to, aby se členem aliance stala také Ukrajina tehdy vedená Viktorem Juščenkem.

Bushův nástupce, Barack Obama, přebral armádu, která stále ještě bojovala v Afghánistánu a Iráku, tudíž NATO také potřeboval. K tomu se navíc v Evropě začal šířit islámský terorismus. A aby toho pro alianci nebylo málo, tak v roce 2011 začala občanská válka v Sýrii a v roce 2014 Rusko anektovalo ukrajinský poloostrov Krym.

Donald Trump se sice musel potýkat s tím, že od svých předchůdců „zdědil“ válku v Afghánistánu a v Sýrii, ale za jeho mandátu se Spojené státy do žádné další války nezapojily. Naopak Trump začal se státy NATO pracovat na tom, aby došlo k ukončení války v Afghánistánu.

A posledním ze čtveřice je Joe Biden, který za sebou sice nemá ještě ani polovinu svého prezidentského období, ale už teď je jisté, že ruská invaze na Ukrajinu je pro NATO novou velkou zkouškou.

3.2 PŘÍSTUP REPUBLIKÁNŮ K NATO

Jak bylo již výše zmíněno, minulý prezident USA Donald Trump se nijak netajil svým ne příliš vřelým postojem k alianci. Zbylým státům vytýkal především to, že většina z nich nepřispívá dohodnutá 2% HDP na obranu[10]. Trump tedy vnímal tyto neplatící země jako jakési závaží, protože Spojené státy nesou odpovědnost i za obranu těchto zemí, ale bez toho, aniž by si tuto obranu země náležitě „zaplatily“ formou vyzbrojování vlastní armády. Trump dokonce ve svém nátlaku na alianční spojence zašel až tak daleko, že zbylým státům pohrozil ekonomickou cestou, tedy ztížením obchodu.

Na druhou stranu to byl Donald Trump, kdo existenci NATO v dnešní podobě zastával v opozici proti francouzskému prezidentovi Emmanuelu Macronovi, který je zastáncem spíše vytvoření evropské armády za účasti států EU, tedy bez takových spojenců jako USA, Kanada nebo Turecko[11]. Nový obranný projekt vytvořený pouze z evropských států by pro Spojené státy znamenal ztrátu velmi lukrativního evropského trhu. Tudíž zájmy USA na pokračování NATO nejsou jen vojenské nebo politické, ale i ekonomické.

Kritika fungování NATO jde ruku v ruce se stylem Trumpovy zahraniční politiky. Trump totiž ve svém prezidentském období tvořil zahraniční politiku sám, bez nějaké vnější koordinace se spojenci a snažil se v této oblasti Spojené státy spíše izolovat ve stylu svého předvolebního hesla „America first“. A jelikož byl právě Donald Trump hlavní tváří republikánské strany v posledních letech a měl významný vliv na názorovou orientaci své voličské základny i některých svých spolustraníků, je možné očekávat, že i nadále bude část republikánských kongresmanů ve vztahu k NATO skeptičtější.

Avšak i v republikánské straně se najdou kongresmani, kteří NATO, ale i další mezinárodní instituce podporují. Takové kongresmany můžeme najít zejména ve frakci liberálních republikánů.

3.3 PŘÍSTUP DEMOKRATŮ K NATO

Ani demokratičtí prezidenti se občas netají svou kritikou k NATO. Příkladem může být Barack Obama, který kritizoval státy NATO, stejně jako Donald Trump, zejména kvůli neplnění svých finančních závazků. Avšak kritika od něj nebyla zdaleka tak rozsáhlá.

Naopak svou podporou NATO se během předvolební kampaně často prezentoval Joe Biden. Ten například důležitost NATO zdůraznil i v poslední Zprávě o stavu Unie z 1. 3. 2022[12].

Přístup demokratů k NATO se do značné míry odráží od toho, jak fungují komplexně v rámci zahraniční politiky. Demokraté mnohem více než republikáni sázejí na úlohu mezinárodních organizací a na řešení problémů u kulatého stolu společně s dalšími státy. Ovšem i mezi demokraty se najdou politici, které bychom mohli označit za jestřáby, a kteří i budou v zahraniční politice více rozumět spíše s republikány. To platí zejména pro frakce nových demokratů a modrých psů, kteří prosazují hegemonii USA v zahraniční a odmítají izolacionistickou politiku.

4. PODPORA UKRAJINY ZE STRANY USA

Válka na Ukrajině je téma, které výjimečně sjednocuje jak demokraty, tak republikány. Obě strany se shodují na tom, kdo je agresor a komu je třeba pomoci. A i díky této jednotnosti směřují ze Spojených států na Ukrajinu od začátku války miliardy dolarů. Prezident Biden podepsal obdobu slavného lend-lease act, který umožňuje jednodušší poskytnutí pomoci v podobě vojenského materiálu[13]. Společenství G7 vyčlenilo na pomoc Ukrajině podporu v celkové hodnotě 19,8 miliard dolarů[I]. Logicky se tedy od Spojených států očekává ekonomická pomoc, která by válkou vysílenou Ukrajinu opět postavila na nohy. A právě ekonomická pomoc, která bude od amerických daňových poplatníků směřovat na Ukrajinu se může stát hlavním ohniskem politických debat na půdě kongresu. U těchto témat se totiž dá očekávat rozpor mezi postoji republikánů a demokratů. Zatímco většina demokratických zákonodárců připouští určitou míru zadlužení, pro většinu republikánů je vyrovnaný rozpočet hlavní prioritou. Spojené státy budou mít určitě zájem na tom, aby se Ukrajina definitivně vymanila z ruského vlivu a zapojila se do západních bezpečnostních a ekonomických struktur. K tomu bude však potřeba velkých investic, zejména do kritické infrastruktury, jako jsou nemocnice, továrny, elektrárny, silnice, vojenské základny a mnoho dalších.

5. ZÁVĚR – JAKÁ JE BUDOUCNOST TOHOTO TÉMATU

To, jak se západ v čele se Spojenými státy postaví k probíhajícímu konfliktu na Ukrajině, může mít zásadní význam do budoucna. Ruská invaze probudila u několika doposud vojensky neutrálních států zájem o vstup do NATO. Dalo by se tedy říct, že členství v Severoatlantické alianci se stalo více přitažlivým. Tento fakt může do budoucna ovlivňovat geopolitické plány těch největších hráčů. Ostatním státům to také ukázalo, jak může konfrontace s nejsilnější vojenskou aliancí na světě probíhat a pro země s výbojnými tendencemi se ukrajinský vzdor a pomoc západu může stát strašákem.

6. OTÁZKY PRO STANOVISKO

Jak už bylo výše zmíněno, hlavním ohniskem sporu mezi demokraty a republikány nebude samotná podstata ruské invaze na Ukrajinu, ale spíše míra a podoba ekonomické pomoci. Spor mezi republikány a demokraty může vzniknout i v otázce spolupráce se spojenci a řešení problematiky v rámci mezinárodních organizací, jichž jsou Spojené státy členem.

- Jak konkrétně a jak moc by měla na Ukrajinu putovat pomoc ze státního rozpočtu?
- Jak by nadále měly Spojené státy podporovat Ukrajinu politicky a diplomaticky?
- Jak moc by se Spojené státy měly v konfliktu nadále angažovat?
- Měla by americká diplomacie ladit kroky se svými partnery v mezinárodních organizacích?

I G7 countries to provide $19.8 billion in aid to Ukraine

7. DOPORUČENÉ A ROZŠIŘUJÍCÍ ZDROJE

Pro nastudování aktuálního průběhu války můžete sledovat online mapy, které zaznamenávají vývoj konfliktu:

https://www.nzz.ch/english/interactive-map-how-the-ukraine-war-is-developing-day-by-day--ld.1688087

8. ZDROJE Z POZNÁMEK V DOKUMENTU

1 ŠAJTAR, Jaroslav. Stručná chronologie dějin Ukrajiny - země, která se proměnila v peklo pro své vlastní obyvatele [online]. 23. 2. 2022 [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://www.reflex.cz/clanek/historie/54222/strucna-chronologie-dejin-ukrajiny-zeme-ktera-se-promenila-v-peklo--pro-sve-vlastni-obyvatele.html

2 USTOHALOVÁ, Jana. Krymské Tatary Rusko pronásleduje už od anexe, upozorňuje organizátor jejich evakuace do Česka. Deník N [online]. 1. 4. 2022 [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://denikn.cz/845215/krymske-tatary-rusko-pronasleduje-uz-od-anexe-upozornuje-organizator-jejich-evakuace-do-ceska/

3 Historie konfliktu Ruska a Ukrajiny. Novinky.cz [online]. 25. 2. 2022 [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/clanek/historie-konfliktu-ruska-a-ukrajiny-40388409

4 Evropská rada a Rada Evropské unie [online]. [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eastern-partnership/ukraine/

5 Sedm let od tragédie letu MH17. Vyšetřovatelé viní ze smrti 298 lidí Kreml. Aktuálně.cz [online]. 17. 7. 2021 [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/sedm-let--od-tragedie-letu-mh17-vysetrovatele-vini-ze-smrti-2/r~266e6924e6f511eb98380cc47ab5f122/

6 Forbes Česko. Světové firmy se obrací zády k Ruské federaci. Co si v ruských obchodech nekoupíte?. Forbes [online]. 3. 3. 2022 [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://forbes.cz/svetove-firmy-se-obraci-zady-k-ruske-federaci-co-si-v-ruskych-obchodech-nekoupite/

7 Garrisons and Area Support Groups. U.S. Army Europe and Africa [online]. [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://www.europeafrica.army.mil/Garrisons/

8 HUSSEIN, Mohammed a Mohammed HADDAD. Infographic: US military presence around the world. Aljazeera [online]. 10. 9. 2021 [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://www.aljazeera.com/news/2021/9/10/infographic-us-military-presence-around-the-world-interactive

9 BAHOUNKOVÁ, Petra a Drahoslav ZEMAN. Slovenský parlament schválil vojenskou dohodu s USA. ČT24 [online]. 9. 2. 2022 [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3439908-slovensky-parlament-schvalil-vojenskou-dohodu-s-usa

10 Trump pohrozil zemím NATO, které dost nepřispívají na obranu. Platit může i Česko. Aktuálně.cz [online]. 3. 12. 2019 [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/trump--pohrozil-zemim-nato-ktere-dost-neprispivaji-na-obranu/r~050045f415f611eab259ac1f6b220ee8/

11 Trump po Macronově provokaci objevil svou lásku k NATO, hodnotí summit média. ČT24 [online]. 5. 12. 2019 [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2996222-trump-po-macronove-provokaci-objevil-svou-lasku-k-nato-hodnoti-summit-media

12 HUDSON, Amy. Biden's Warning in State of the Union: US Will Defend 'Every Inch' of NATO Territory. Air force magazine [online]. 1. 3. 2022 [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://www.airforcemag.com/bidens-warning-in-state-of-the-union-us-will-defend-every-inch-of-nato--territory/

13 MACIAS, Amanda. Biden signs bill that aims to streamline U.S. military aid to Ukraine. CNBC [online]. 9. 5. 2022 [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://www.cnbc.com/2022/05/09/biden-signs-ukraine-lend-lease-military-aid-bill-amid-russia-invasion.html

2022

ČESKÝ MODEL AMERICKÉHO KONGRESU 2022

CENTRUM POLITICKÝCH STUDIÍ, Z. S.
NÁMĚSTÍ JANA PALACHA 2
110 00 PRAHA 1